

เครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน:

อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

Buddhist-Oriented Zero Waste Community Network under Circular Economy Concept: Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

¹แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, อรชร ไกรจักร์ และ กรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์

¹Maechee Kritsana Raksachom, Orachorn Kraichakr and Kunnikar Tangtulanont

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Kritsana.rak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 2) เพื่อเสริมสร้างชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 3) เพื่อวิเคราะห์การจัดการขยะเชิงเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน การวิจัยในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชน แล้ววิเคราะห์แนวความคิด ความหมาย ความรู้ และแนวปฏิบัติในการสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน และใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยลงพื้นที่ปฏิบัติการเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

ผลการวิจัยพบว่า 1. เครือข่ายของชุมชนปลอดขยะต้นแบบ 9 ชุมชน มีรูปแบบเครือข่ายที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกลุ่มคนกับองค์กรที่มีเป้าหมายเดียวกัน ทำกิจกรรม ช่วยเหลือ และมีผลประโยชน์ร่วมกัน เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะให้ชุมชนอื่น หรือผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาดูงาน หรือขอการสนับสนุนในกิจกรรมที่กำลังทำอยู่ 2. การเสริมสร้างชุมชนปลอดขยะ ให้ยึดหลัก “บวร” คือ ชุมชน วัด โรงเรียน เป็นฐานคิดในการเสริมสร้างชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ ให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยประกอบด้วยเครือข่าย 2 ประเภท คือ 1) เครือข่ายที่ให้การสนับสนุนส่งเสริม ได้แก่ วัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศล 2) เครือข่ายที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ หมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลบ้านป้อม ตำบลภูเขาทอง และตำบลสำเภาล่ม 3. กิจกรรมเป็นตัวนำในการละลายพฤติกรรม ทำให้ถูกใจผู้ปฏิบัติที่เป็นกลุ่มคนที่รักความสะอาด ทำให้ทุกคนจัดการขยะด้วยความเข้าใจ ด้วยความเข้าถึง และมีความสุข โดยวางแนวทางปฏิบัติเป็น 4 ฐาน 5 กิจกรรม เพื่อมุ่งหวังให้กลุ่มตัวอย่างต้นแบบมีความสามัคคี ร่วมใจกันพัฒนาหมู่บ้านให้สะอาด ปลอดขยะ สวยงาม และการขยายแนวปฏิบัติไปยังชุมชนอื่น ทำให้ต้นแบบชุมชนสามารถดำเนินการต่อไปอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: เครือข่าย; ชุมชนปลอดขยะ; วิถีพุทธ; แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

Abstract

In this research, an attempt was purposely made: 1) to study the Buddhist-oriented zero waste community network under the circular economy concept, 2) to strengthen the Buddhist-oriented zero waste community under the circular economy concept, 3) to analyze the waste management of Buddhist-oriented zero waste community under the circular economy concept. The study employs qualitative method to explore in-depth interview, of nine model community leaders and also set up action research to conduct fieldwork to build up the Buddhist-oriented zero waste community network under the circular economy concept.

The results are as follows: 1. The network of 9 prototype zero waste communities employ networking system to coordinate between participant group and organizations who are sharing objectives, joining activities, helping each other and gaining mutual benefits develop learning process which helps communities to improve their quality of life. The communities also become the learning centers for other communities and interested people to learn about waste management or request for supportive help. 2. Building a zero waste community of “Boworn” principle, the cooperation among houses, temples and schools, is used as a concept idea to strengthen and sustain the Buddhist-oriented zero waste community. The way to strengthen communities leads to the development of two networks. 1) Supportive network: temples, schools, and charity sectors; 2) Learning exchange network: other villages in Bannpom subdistrict, Phukaothong subdistrict and Sumpaolom subdistrict. 3. The ice breaking activities with 4 Bases 5 Activities satisfy the participants so they can manage waste with more understanding and happiness. The 4 Bases 5 Activities mean to establish unity for working together to reduce waste and make their communities beautiful and clean. The expansion of waste management concept to other communities will help the model communities to move forward with sustainability.

Keywords: Network; Zero Waste Community; Buddhist Way; Circular Economy Concept

บทนำ

ในแต่ละปี ทั่วโลกได้สร้างขยะชุมชนและขยะจากบริษัท อาคาร บ้าน สถานที่สาธารณะ เป็นจำนวน 2,000 ล้านตัน ฐานข้อมูลของธนาคารโลกระบุว่า ปริมาณขยะชุมชนที่แต่ละประเทศผลิตต่อปีนั้น จีนผลิตขยะชุมชนมากที่สุดคือ 395 ล้านตันต่อปี สหรัฐอเมริกาผลิตขยะชุมชนเป็นที่สองคือ 265 ล้านตันต่อปี และในปี พ.ศ. 2559-2593 คาดว่าขยะทั่วโลกจะเพิ่มถึงร้อยละ 70 หรือ 3,400 ล้านตันที่เกิดจากการเติบโตของประชากร การขยายตัวของเมือง การเติบโตทางเศรษฐกิจ และพฤติกรรมกำหนัดการจับจ่ายซื้อสินค้าของผู้บริโภค ขยะจำนวนมากที่เกิดขึ้นทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องจัดการบำบัดและกำจัดขยะให้มีประสิทธิภาพ โดยมีขยะรีไซเคิลไม่ถึงร้อยละ 20 และขยะที่เหลือถูกส่งไปแหล่งฝังกลบหรือจุดทิ้งขยะแบบเปิดโล่ง ขยะเหล่านี้เป็นอันตรายหากเกิดดินถล่มหรือน้ำท่วมขังเป็นมลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่ยากจะรับมือ ส่วนภูมิภาคที่ก่อขยะชุมชนมากที่สุดคือเอเชียตะวันออกเฉียงและแอฟริกา โดยมีประเทศไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ถูกจัดอยู่

ในกลุ่มประเทศที่ผลิตขยะต่อหัว 200-499 กิโลกรัมต่อปี ส่วนสหรัฐอเมริกาผลิตขยะต่อหัวประมาณ 800 กิโลกรัมต่อปี มากกว่าญี่ปุ่น 2 เท่า และเดนมาร์กผลิตขยะใกล้เคียงกับสหรัฐอเมริกา (Muenmat, 2021)

ประเทศไทยมีความเจริญทั้งด้านวัตถุและเทคโนโลยี ทำให้วิถีชีวิตของประชากรเปลี่ยนไปเป็นสังคมเมือง การขยายตัวทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม เป็นเหตุให้ขยะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัย (Master Plan under National Strategy, 2021) ในปี พ.ศ. 2564 ปริมาณขยะมูลฝอยในประเทศไทยมีปริมาณ 24.98 ล้านตัน เป็นขยะมูลฝอย 1.03 กิโลกรัม/คน/วัน คิดเป็นขยะพลาสติกหลังการใช้งาน 2.76 ล้านตันหรือร้อยละ 11 และปริมาณขยะมูลฝอยที่ถูกนำไปกำจัดอย่างถูกต้องมี 9.28 ล้านตันหรือร้อยละ 37 ส่วนขยะมูลฝอยที่ถูกกำจัดอย่างไม่ถูกต้อง 7.81 ล้านตันหรือร้อยละ 31 ส่วนขยะมูลฝอยที่ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ 7.89 ล้านตันหรือร้อยละ 32 (Pollution Control Department, 2021)

เมื่อมองผ่านแผนยุทธศาสตร์การจัดการมลพิษ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะ (พ.ศ. 2559-2564) พบว่ารัฐบาลไทยได้สั่งการให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเร่งแก้ไขปัญหามลพิษตามแผนจัดการขยะของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยบูรณาการแผนบริหารจัดการขยะของทุกจังหวัดให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) เพื่อลดการเกิดขยะที่แหล่งกำเนิด นำขยะกลับมาใช้ซ้ำและใช้ประโยชน์ใหม่ ลดต้นทุนการผลิตและปริมาณขยะ เพื่อให้เกิดการจัดการขยะอย่างยั่งยืน (Pollution Control Department, 2016) โดยภาครัฐร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบองค์รวม (BCG) ซึ่งเป็นแนวทางให้เศรษฐกิจเติบโตไปควบคู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยมิติทางเศรษฐกิจชีวภาพ (Bio-economy) เป็นการนำความรู้ด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาพัฒนาต่อยอดจากฐานทรัพยากรชีวภาพที่ประเทศไทยมีความเข้มแข็ง สร้างมูลค่าให้กับสินค้ามากขึ้น และมิติการนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าสูงสุด เป็นเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) (Ministry of Industry, 2020) โดยลดปริมาณขยะให้น้อยลงหรือเป็นศูนย์ (Zero Waste) ปรับกระบวนการผลิตที่คำนึงถึงวัสดุนำกลับมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด และลดผลกระทบต่อโลกอย่างยั่งยืน (Green Economy) (Master Plan under National Strategy, 2021)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิสัยทัศน์ “อยุธยาเมืองมรดกโลก เป็นแหล่งเรียนรู้ น่าเที่ยว น่าอยู่ น่าลงทุน” โดยมีนโยบายขับเคลื่อนพัฒนาไปสู่เป้าหมายเรื่อง “เมืองสะอาด” พยายามใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้คุ้มค่าและจำกัดปริมาณขยะให้น้อยลงทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เพื่อให้สัดส่วนของขยะชุมชนถูกใช้ประโยชน์มากกว่า (Local Administration Office, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, 2021) จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2564 สัดส่วนขยะชุมชนมี 1,287 ตันต่อวันถูกนำไปใช้ประโยชน์ร้อยละ 15.31 ถูกนำไปกำจัดถูกต้องร้อยละ 50.04 ถูกนำไปกำจัดไม่ถูกต้องร้อยละ 34.65 ทำให้มีขยะตกค้างในสถานที่กำจัดขยะ 398,683 ตัน นับเป็นจังหวัดที่มีปัญหาวิกฤติด้านการจัดการขยะ (Pollution Control Department, Community Waste Management Information System, 2016)

สถานการณ์ขยะมูลฝอยจำนวนมาก เป็นเหตุให้เกิดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรค และแมลงพาหะนำโรค ส่งกลิ่นเหม็นรบกวน ทำลายสุขภาพของคนในชุมชน ทำให้เกิดโครงการวิจัยเรื่องต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน: องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อการสร้างต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธในบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประชากร 95-140 หลังคาเรือน นับเป็นชุมชนขนาดเล็ก ประกอบอาชีพพนักงาน รับจ้าง ทำธุรกิจส่วนตัว ฐานะทางครอบครัวมั่นคง บ้านเรือนเป็นทรงไทยโบราณ มีผู้สูงอายุมาก ชุมชนมีปัญหาเรื่องรถขยะมาเก็บล่าช้าไม่ตรงเวลา ก่อให้เกิดขยะเน่าเสีย เนื่องจากเป็นขยะเปียก ขยะอินทรีย์ และขยะทั่วไปที่ย่อยสลายไม่ได้ จึงเป็นปัญหาที่ต้องมีการแก้ไข คณะผู้วิจัยจึงเลือก 2 ชุมชนนี้

เป็นต้นแบบชุมชนปลอดขยะเพื่อขับเคลื่อนเครือข่ายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยทำเป็นโครงการวิจัยเรื่อง เครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน: อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้เป็นเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน
2. เพื่อเสริมสร้างชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน
3. เพื่อวิเคราะห์การจัดการขยะเชิงเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดการศึกษาของต้นแบบชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) 9 ชุมชนที่ชนะเลิศประกวดระดับประเทศ ประเภทชุมชนขนาดใหญ่ กลาง เล็ก และได้จัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) เพื่อแบ่งปันความรู้และวิธีการสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยคณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนทั้ง 9 แห่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านดอนกลอย จังหวัดนครราชสีมา ชุมชนบ้านรางพลับ จังหวัดราชบุรี ชุมชนบ้านหัวถนน จังหวัดขอนแก่น ชุมชนบ้านโนนกล้วยหอม จังหวัดขอนแก่น ชุมชนบ้านทุ่งศรี จังหวัดแพร่ ชุมชนตลาดหนองแขม จังหวัดกรุงเทพมหานคร ชุมชนบ้านโป่งศรีนคร จังหวัดเชียงราย ชุมชนบ้านไร่ และชุมชนบ้านป่าติงงาม จังหวัดลำพูน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือการวิจัยที่เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงและการจัดประชุมเสวนาวิชาการเรื่อง “การสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน” ดังนี้

1. เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มีกระบวนการดังนี้ 1) ศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย 2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3) สร้างคำถามสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended questions) 4) นำเสนอร่างคำถามสัมภาษณ์เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบแก้ไข 5) แก้ไขร่างคำถามสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ 6) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกตามคำถามที่เตรียมไว้ อาจปรับแก้หรือเพิ่มคำถามอื่นระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อความครบถ้วนของข้อมูล ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยขออนุญาตถ่ายภาพและบันทึกเสียงการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลการสัมภาษณ์ไปใช้งาน

2. เครื่องมือเป็นการจัดประชุมเสวนาวิชาการเรื่อง “การสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน” โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะในตำบลบ้านป้อม โดยมีผู้ร่วมเสวนา คือ คณะผู้วิจัย รองนายกและปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในตำบลบ้านป้อม

ขั้นตอนที่ 3 ลงพื้นที่บ้านมะขามป้อม หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 เพื่อเก็บข้อมูลและปฏิบัติการสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน โดยเชิญผู้นำชุมชน เจ้าอาวาสวัด ผู้อำนวยการโรงเรียน ประธานหน่วยงานการกุศล เข้าร่วมเป็นเครือข่ายและลงนามร่วมเป็นภาคีเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน 2 ตำบล 5 วัด 2 โรงเรียน และ 1 หน่วยงานการกุศล ได้แก่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านป้อม ตำบลภูเขาทอง ตำบลสำเภาล่ม วัดพระงาม วัดขนอน วัดท่าการ้อง วัดกษัตราธิราชวรวิหาร วัดธรรมาราม วัดไชยวัฒน-

ราม โรงเรียนวัดพระงาม (อรรถกฤษณ์ประหารรัฐ) โรงเรียนวัดกษัตราธิราช (ไพจิตรวิหารการบำรุง) และสมาคมอยุธยารวมใจหน่วยกู้ภัยอยุธยา

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการถอดบทเรียนการสัมภาษณ์ ตรวจสอบความถูกต้องแบบหลักสามเส้า และวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้ได้รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการจากข้อมูลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นเครือข่ายเพื่อรับทราบถึงบริบทหรือความเป็นมาของชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศลที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน เพื่อให้เห็นภาพรวมของเครือข่ายว่าควรมีบทบาทหน้าที่อย่างไร

ขั้นตอนที่ 5 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาวิจัย ซึ่งมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) ศึกษาเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 2) เสริมสร้างชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 3) วิเคราะห์การจัดการขยะเชิงเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนต้นแบบปลอดขยะทั้ง 9 ชุมชนที่คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและถอดบทเรียนเป็นชุดความรู้เรื่องรูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน มีเครือข่ายทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกลุ่มคนกับองค์กรที่มีเป้าหมายเดียวกันทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น จัดการขยะเหลือศูนย์ตามหลัก 3Rs (Reduce ใช้น้อย / Reuse ใช้ซ้ำ / Recycle นำกลับมาใช้ใหม่) ช่วยเหลือโดยให้คำแนะนำการคัดแยกขยะที่ถูกต้อง และมีผลประโยชน์ร่วมกันในการนำขยะกลับมาให้ใหม่ เช่น ขยะสดทำเป็นน้ำหมักธรรมชาติ ขยะรีไซเคิลจากขวดน้ำพลาสติกนำมาผลิตเป็นผ้าทอทำเป็นจิวร กระเป๋ เป็นต้น ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ช่วยให้ชุมชนมีรายได้ มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เป็นศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะให้ชุมชนอื่นหรือผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานหรือขอการสนับสนุนในกิจกรรมที่กำลังทำอยู่ ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตมีความเรียบร้อย มีความมั่นคง และมีประสิทธิภาพ ซึ่งสัมพันธ์กับหลักไตรสิกขาว่าด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ของสมาชิกเครือข่ายที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อบรมกายใจให้เรียบร้อย และช่วยส่งเสริมแบ่งปันความรู้ ก่อให้เกิดรูปแบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่สร้างรายได้และปรับเปลี่ยนการใช้ทรัพยากรในระบบการผลิตให้กลับสู่สภาพเดิม นำมาใช้ใหม่ แปรรูปใหม่ ประดิษฐ์เป็นสินค้าใหม่ที่ใช้วัสดุรีไซเคิล เช่น ขวดน้ำพลาสติกหรือกระดาษ ทำเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ส่งต่อตลาด และเป็นการรับมือกับทรัพยากรที่อาจขาดแคลนในอนาคตและเกิดสภาวะขยะล้นโลก ดังนั้นเศรษฐกิจหมุนเวียนจึงมุ่งเน้นที่คุณค่าของผลิตภัณฑ์ต้องอยู่ได้นานที่สุด ส่งเสริมการใช้ซ้ำ สร้างของเสียในปริมาณต่ำสุด และให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการขยะจากการผลิตและการบริโภค

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนของบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 ควรยึดหลักบรรทัดฐาน คือ ชุมชน วัด โรงเรียน เป็นฐานคิดในการสร้างชุมชนปลอดขยะที่เข้มแข็งและยั่งยืน โดยเชื่อมโยงระหว่างชุมชนปลอดขยะกับเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนส่งเสริม ได้แก่ วัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศล และเครือข่ายที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ หมู่บ้านอื่นในตำบลบ้านป้อม ตำบลภูเขาทอง และตำบลลำเภาล่ม โดยดำเนินการตามเอกสาร “ชุดความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ” ที่แนะนำกิจกรรมจัดการขยะในชุมชนและเล่าเรื่องความสำเร็จของกิจกรรมและประสบการณ์ในการทำงานที่บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 ประสบความสำเร็จจาก 5 กิจกรรมที่ทำร่วมกัน คือ ครั้วเรือนต้นแบบ หน้าบ้านนำมอง ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล (Line BCG) บันทึก

ปริมาณขยะรีไซเคิลทุกวัน สร้างรายได้ครัวเรือน และบ้านสวยเมืองสะอาด โดยมีเครือข่ายที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านป้อม และตำบลภูเขาทอง และตำบลสำเภาล้อม เข้าร่วมการคัดแยกขยะตามหลัก 3Rs ทำกิจกรรมหน้าบ้านน้อมอง ทำกิจกรรมบ้านสวยเมืองสะอาด นอกจากนี้มีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนส่งเสริม คือ วัดชนอน วัดพระงาม วัดธรรมาราม วัดกษัตราธิราช-วรวิหาร วัดท่าการ้อง วัดไชยวัฒนาราม โรงเรียนวัดพระงาม (อรรถกฤษณ์ประชารัฐ) และโรงเรียนวัดกษัตราธิราช (ไพจิตรวิหารการบำรุง) ช่วยรณรงค์ขับเคลื่อนกิจกรรมพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะให้ดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การจัดการขยะเชิงเครือข่ายของกลุ่มตัวอย่างต้นแบบชุมชนปลอดขยะบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 เป็นชุมชนที่เคยมีปัญหาจัดการขยะคัดแยกเฉพาะขยะที่ขายได้ เช่น ขวดพลาสติก ขวดแก้ว ลังกระดาษา ส่วนขยะเปียกหรือขยะอินทรีย์ที่มีปริมาณเป็นครึ่งหนึ่งของขยะทั้งหมด ถูกทิ้งรวมกับขยะทั่วไปและขยะอันตราย กลายเป็นขยะปนเปื้อนที่ถูกกำจัดด้วยการฝังกลบและเผาทิ้ง ทำให้สิ้นเปลืองทรัพยากรและสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจ จากการวิเคราะห์ “SWOT” หรือสภาพแวดล้อมและศักยภาพ พบว่าทั้ง 2 ชุมชนมีจุดแข็งคือผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ ตั้งใจทำงาน และเป็นคนในพื้นที่ ส่วนกรรมการชุมชนมีความเข้มแข็งและสมาชิกในชุมชนเชื่อฟังผู้นำ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดแนวทางพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ประกอบด้วย 4 ฐาน 5 กิจกรรม ดังนี้

1. ฐาน 4 ฐาน คือ 1) ฐานเปิดใจ เพื่อรับสมัครกลุ่มตัวอย่างต้นแบบ 2) ฐานเข้าใจเข้าร่วม เพื่อเรียนรู้การคัดแยกขยะ 4 ประเภทตามหลัก 3Rs และใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล (Line BCG) ในการเรียนรู้และบันทึกขยะรีไซเคิลในแต่ละวัน 3) ฐานมุ่งมั่นตั้งใจ เพื่อมุ่งสู่การเป็นต้นแบบชุมชนปลอดขยะด้วย 5 กิจกรรม 4) ฐานเพื่อนแนะนำเพื่อน เพื่อประเมินเป็น “ครัวเรือนต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน” และได้รับเกียรติบัตรการเป็นต้นแบบชุมชนปลอดขยะ

2. กิจกรรม 5 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมครัวเรือนต้นแบบ เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนของขยะตามหลัก 3Rs 2) กิจกรรมหน้าบ้านน้อมอง เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างต้นแบบได้ทำความสะอาดหน้าบ้านทุกวัน 3) กิจกรรมใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล (Line BCG) เพื่อบันทึกข้อมูลปริมาณขยะในครัวเรือนทุกวัน 4) กิจกรรมสร้างรายได้ครัวเรือน เพื่อขายขยะรีไซเคิลให้ผู้ซื้อขยะในชุมชน 5) กิจกรรมบ้านสวย เมืองสะอาด เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างต้นแบบมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจพัฒนาหมู่บ้านเดือนละครั้ง

ผลที่ได้รับคือ กลุ่มตัวอย่างต้นแบบตระหนักถึงประโยชน์ของการคัดแยกขยะได้นำรายได้มาสู่ครัวเรือน ได้เรียนรู้วิธีการจัดการขยะหลายประเภท ได้ทำ 5 กิจกรรมให้หน้าบ้านน้อมอง ชุมชนสะอาด และร่วมกันทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ ทำให้ชุมชนเกิดความสุข และให้ขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นหรือหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อให้เครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนมีความยั่งยืนสืบไป นอกจากนี้มีการจัดระบบเครือข่ายและหน้าที่เพื่อให้งานและประสานงานเป็นไปอย่างราบรื่น มีทีมงานของเครือข่ายตามเป้าหมาย มีระบบการสื่อสารพูดคุยกัน มีระบบการเรียนรู้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง และมีระบบสารสนเทศดิจิทัลให้ทุกส่วนงานได้ใช้งานอย่างสะดวกรวดเร็ว ส่วนบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมในพื้นที่ ประสานงาน และให้คำปรึกษาเพื่อกระตุ้นมากกว่ามีส่วนร่วมคือ วัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศล 2) ระดับกิจกรรมเพื่อนเน้นกระบวนการทำงานในพื้นที่ เน้นบุคคลและการใช้ทรัพยากรในพื้นที่

สำหรับต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 ได้ขยายเครือข่ายเพื่อสนับสนุนและแบ่งปันประสบการณ์คือ 1) เครือข่ายที่ให้การ

สนับสนุนส่งเสริม เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้กิจกรรมพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดภัยวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน สามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง และชี้แนะให้หมู่บ้านอื่นปฏิบัติตาม ได้แก่ วัดขนอน หมู่ที่ 1 วัดพระงาม หมู่ที่ 3 วัดธรรมาราม หมู่ที่ 6 วัดกษัตริราชวรวิหาร หมู่ที่ 7 วัดท่าการ้อง หมู่ 6 โรงเรียนวัดพระงาม (อรรถกฤษณ์ประชารัฐ) หมู่ที่ 3 โรงเรียนวัดกษัตริราช (ไพจิตรวิหารการบำรุง) หมู่ที่ 7 และสมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยา โดยมีเจ้าอาวาสวัดเทศนาสอนญาติโยมให้รู้จักการจัดการขยะและประโยชน์อันเกิดจากบ้านเรือนสะอาดเรียบร้อย ผู้อำนวยการโรงเรียนทำหน้าที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการคัดแยกขยะตามหลัก 3Rs หรือรู้จักขยะที่ใช้ได้ขายได้และขยะที่ใช้ไม่ได้ต้องทิ้งลงถังขยะ รู้จักธนาคารขยะเพื่อออมขยะรีไซเคิล และสร้างอาชีพจากขยะ ส่วนสมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยา ทำให้ชุมชนอุ่นใจเมื่อออกไปทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน เพราะมีเจ้าหน้าที่ติดตามไปดูแลความปลอดภัยขณะทำกิจกรรม 2) เครือข่ายที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการขยะของกิจกรรมพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดภัยวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน เพื่อให้เกิดการขยายผล สร้างเป็นเครือข่ายที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประกอบด้วยชุมชนอื่นในตำบลบ้านป้อม ตำบลสำเภาล่ม และตำบลภูเขาทอง

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การจัดการขยะเชิงเครือข่ายชุมชนปลอดภัยวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างต้นแบบชุมชนปลอดภัย บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 เคยเป็นชุมชนมีปัญหการจัดการขยะคัดแยกเฉพาะขยะที่ขายได้ ส่วนขยะเปียกหรือขยะอินทรีย์ที่มีปริมาณมากกว่าครึ่งหนึ่งของขยะทั้งหมด ถูกทิ้งรวมกับขยะทั่วไปและขยะอันตราย กลายเป็นขยะปนเปื้อนที่สิ้นเปลืองทรัพยากรและสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจ เมื่อคณะผู้วิจัยได้วางแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดภัยเป็นแบบ 4 ฐาน 5 กิจกรรม ทำให้กลุ่มตัวอย่างต้นแบบได้ตระหนักถึงประโยชน์ของการคัดแยกขยะนำรายได้มาสู่ครัวเรือน ได้เรียนรู้วิธีการจัดการขยะหลายประเภท มุ่งมั่นตั้งใจทำ 5 กิจกรรมให้หน้าบ้านน่ามอง ชุมชนบ้านสวย เมืองสะอาด ส่งผลให้ชุมชนมีความสุข และขยายผลไปยังเครือข่ายชุมชนหรือหมู่บ้านใกล้เคียง โดยมีการจัดระบบเครือข่ายให้สามารถประสานงานระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ด้วยการจัดผังงานของเครือข่าย จัดระบบการสื่อสาร จัดระบบการเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา และจัดระบบสารสนเทศดิจิทัลส่วนกลางให้ทำหน้าที่ดูแลฐานข้อมูลต่างๆ ส่วนหน้าที่ของเครือข่ายมี 2 ระดับ คือ ระดับสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการทำกิจกรรมในพื้นที่ ประสานงาน และให้คำปรึกษาเพื่อกระตุ้นให้เกิดผลสำเร็จ ได้แก่ วัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศล และระดับกิจกรรมที่เน้นกระบวนการทำงานในพื้นที่ของชุมชนต่างๆ

สำหรับเครือข่ายต้นแบบชุมชนปลอดภัยวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) เครือข่ายที่ให้การสนับสนุนส่งเสริม ให้ขับเคลื่อนทำ 5 กิจกรรมอย่างต่อเนื่องและชี้แนะให้หมู่บ้านใกล้เคียงทำตาม โดยเจ้าอาวาสวัดทำหน้าที่เทศนาธรรมให้ญาติโยมรู้เรื่องการจัดการขยะและประโยชน์ที่จะได้รับคือบ้านเรือนสะอาดเรียบร้อย ผู้อำนวยการโรงเรียนทำหน้าที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการคัดแยกขยะที่ขายได้และขยะที่ต้องทิ้งขยะแยกประเภท ส่วนสมาคมอยุธยารวมใจ หน่วยกู้ภัยอยุธยา บริการดูแลความปลอดภัยระหว่างการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน 2) เครือข่ายที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยจัดเสวนาเรื่องการสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดภัยวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน เพื่อแลกเปลี่ยนหรือให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะอย่างถูกวิธีแก่ผู้นำชุมชนในตำบลบ้านป้อม และคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปเชิญชวนผู้นำชุมชนให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในตำบลบ้านป้อม ตำบลภูเขาทอง และตำบลสำเภาล่ม เพื่อแบ่งปันประสบการณ์ ทำกิจกรรมร่วมกัน และช่วยประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ของการคัดแยกขยะเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อยุติเป็น “เมืองสะอาด” ในอนาคต ดังแผนภาพต่อไปนี้

Figure 1: The Management Framework Buddhist-Oriented Zero Waste Community Network under Circular Economy Concept: Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากกระบวนการพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน คือ การเสริมสร้างเครือข่ายที่ช่วยให้ชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป คือ “UAH” Model ประกอบด้วย

U = Understanding คือ ความเข้าใจ โดยให้กลุ่มตัวอย่างต้นแบบใช้จิตใจในการปฏิบัติ 4 ฐาน ได้แก่ ฐานเปิดใจ ฐานเข้าใจ ฐานตั้งใจ และฐานปณิธาน เพื่อเรียนรู้การจัดการขยะตามหลัก 3Rs ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล (Line BCG) ในการบันทึกปริมาณขยะครัวเรือนทุกวัน เข้าร่วมทำ 5 กิจกรรมเพื่อให้ชุมชนสะอาดเรียบร้อย และชักชวนแบ่งปันขยายผลสู่ครัวเรือนอื่นหรือชุมชนอื่นต่อไป

A = Accessibility คือ ความเข้าถึง โดยให้กลุ่มตัวอย่างต้นแบบได้ปฏิบัติ 5 กิจกรรมเพื่อเข้าถึงชุมชนที่สะอาดและปลอดขยะ ได้แก่ เป็นครัวเรือนต้นแบบในการจัดการขยะตามหลัก 3Rs มีหน้าบ้านน่ามองด้วยการทำความสะอาดทุกวัน มีแพลตฟอร์มดิจิทัล (Line BCG) ให้ความรู้เรื่องขยะ มีรายได้ครัวเรือนจากการคัดแยกขยะรีไซเคิลไว้อขาย และมีบ้านสวยเมืองสะอาดจากการร่วมกันพัฒนาชุมชนเดือนละครั้ง

H = Happiness คือ ความสุข โดยให้กลุ่มตัวอย่างต้นแบบได้ตระหนักถึงผลประโยชน์จากการคัดแยกขยะสู่การมีรายได้ครัวเรือน เรียนรู้วิธีการจัดการขยะที่ถูกต้อง ทำให้ปริมาณขยะลดลง บ้านเรือนสะอาด หน้าบ้านเรียบร้อยน่ามอง ซึ่งความสำเร็จของบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านป้อม เกิดจากความสามัคคี ความช่วยเหลือเกื้อกูล และความสุขที่ทุกคนได้มอบให้แก่กันและกัน

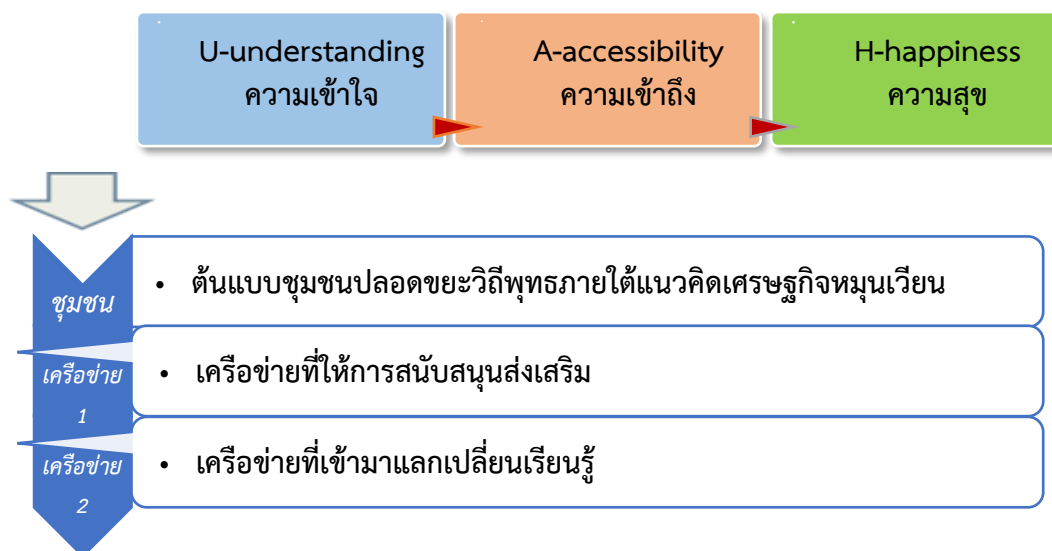

Figure 2: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนพบว่าคณะผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนการสัมภาษณ์เชิงลึกชุมชนต้นแบบปลอดขยะที่ได้รางวัล Zero Waste เป็นผลลัพธ์เรื่องความรู้ในรูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะ โดยเน้นการประสานงานระหว่างกลุ่มเครือข่ายเพื่อสนับสนุนส่งเสริมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพ และรูปแบบในการดำเนินชีวิตของต้นแบบชุมชนให้มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมดั้งเดิม เป็นวิถีพุทธที่ยึดความเรียบง่ายและแบ่งปันกัน ส่วนรูปแบบทางเศรษฐกิจเป็นแบบที่เรียกว่าเศรษฐกิจหมุนเวียน สามารถสร้างรายได้จากขยะรีไซเคิลและขยะอื่นที่นำมาแปรรูปหรือใช้ซ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Wongpakdee et al. (2020) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านสวัสดิ์ ตำบลกลันตา อำเภอมะนัง จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่าชุมชนบ้านสวัสดิ์ประสบความสำเร็จด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยตามโครงการ “ชุมชนปลอดขยะ Zero Waste” โดยใช้การบริหารจัดการขยะตามหลักการจัดการ 4M's มีแนวทางบริหารจัดการขยะมูลฝอย แบ่งเป็น 4 ประเภทคือ ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไป ขยะอันตราย และชุมชนยังได้ปฏิบัติตามแนวทางการจัดการขยะแบบ 3Rs เพื่อลดปริมาณขยะคือการจัดระบบรีไซเคิลหรือรวบรวมนำไปสู่การแปรรูปใหม่ ได้แก่ Reduce (คิดก่อนใช้) Reuse (การใช้ซ้ำ) Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่) และประสบความสำเร็จเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างสมบูรณ์ เพราะความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ช่วยลดปริมาณขยะ และสร้างจิตสำนึกให้คนรุ่นหลังรู้จักการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และ Phosuwan (2009) ได้ศึกษาเรื่อง “มิติใหม่ชุมชนไทยไร้ถัง” พบว่าการนำถังขยะออกจากบ้านเป็นมิติความคิดแบบใหม่เพื่อสร้างชุมชนที่มีภูมิทัศน์สวยงามน่ามอง โดยลดปริมาณขยะในครัวเรือนและไม่เคลื่อนย้ายขยะออกสู่สาธารณะและธรรมชาติ ขยะรีไซเคิลไม่ควรทิ้งเพราะเปลี่ยนเป็นเงินได้ ส่วนการจัดการขยะที่ทำให้ชุมชนไทยไร้ถังได้ยั่งยืนมี 4 ขั้นตอน คือ สร้างความยอมรับการเปลี่ยนแปลง ระดมการสนับสนุนจากชุมชน ดำเนินการเปลี่ยนแปลง และสร้างขีดความสามารถในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งชุมชนไร้ถังถือเป็นนามธรรม เพราะมีสภาพจิตใจเจริญแล้ว ไม่สร้างสิ่งแปลกปลอมในธรรมชาติ ถ้าจะซื้อสินค้าใหม่ควรคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยและบรรจุภัณฑ์ที่รีไซเคิลได้ ใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติกเพื่อลดปริมาณขยะ ส่วน Meenakorn (2011) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนตำบลบางนางลี่ อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรสงคราม” พบว่าการใช้กิจกรรมเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกันในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ได้ผลในระดับปานกลาง มีการนำถุงผ้า

หรือพาขยะอื่นไปตลาดเพื่อใส่ของแทนถุงพลาสติก มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและกระบวนการตัดสินใจ เช่น นำขยะไปขายในจุดกำหนดของชุมชน คัดแยกขยะเปียกทำเป็นปุ๋ยหมักปุ๋ยน้ำ ฟันฟุประโยชน์จากขยะโดยนำไปทำเป็นก๊าซชีวภาพที่มีต้นทุนต่ำและใช้แทนแก๊สหุงต้มได้ ส่งผลรับคือชุมชนมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องขยะได้ร่วมกันปฏิบัติอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนมีประโยชน์ร่วมกัน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การเสริมสร้างชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนพบว่าหลักบรร คือ ชุมชน วัด โรงเรียน สามารถเสริมหนุนให้ชุมชนปลอดขยะมีความเข้มแข็งและยั่งยืนยิ่งขึ้นคือบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 ที่เป็นต้นแบบชุมชนปลอดขยะตามหลักปฏิบัติ 4 ฐาน 5 กิจกรรม ซึ่งคณะผู้วิจัยได้วางแนวทางไว้ ส่วนชุมชนอื่นในตำบลบ้านป้อมและตำบลอื่น วัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศลในตำบลบ้านป้อม ได้รับเชิญให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายเพื่อช่วยขับเคลื่อน สนับสนุนส่งเสริม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Kirdklinhom (2019) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน เทศบาลนครนครศรีธรรมราช” พบว่าแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน แบ่งเป็น 2 แนวทาง คือ แนวนโยบายการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการขยะมูลฝอยชุมชนให้สัมฤทธิ์ผล และแนวทางปฏิบัติการมีส่วนร่วมเพื่อลดปริมาณ เพิ่มคุณค่า และจัดการขยะมูลฝอยชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นทางตามแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน (Community Based Solid Waste Management: CBM) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการขยะมูลฝอยโดย เน้นการเสริมสร้างและมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย เพื่อลดปริมาณขยะ เริ่มจากการวางแผน ปฏิบัติการ ประเมินและติดตามผล โดยคัดเลือกชุมชนเพื่อให้ความรู้ ให้อุปกรณ์ สร้างความเชื่อมั่น ใช้เครื่องมือทางการเงิน และบังคับใช้กฎระเบียบ เพื่อให้การบริหารจัดการขยะมูลฝอยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนและ Nilnoppakhun (2019) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองไผ่เชิง จังหวัดนครปฐม” พบว่าการจัดตั้งสถานที่ทิ้งขยะแยกประเภทในชุมชนของผู้ที่ไม่สะดวกและไม่ต้องการขายขยะ เป็นกิจกรรมรณรงค์และให้ความรู้แก่ประชาชนในการคัดแยกและทำความสะอาดขยะเบื้องต้น เมื่อเทศบาลเมืองไผ่เชิงนำกิจกรรมนี้ไปใช้ ทำให้เข้าถึงชุมชนได้ง่าย และเหมาะสำหรับการเรียกคืนขยะบรรจุภัณฑ์และวัสดุเหลือใช้จากผู้บริโภค โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ คือ 1) จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการเพื่อดำเนินงานและติดตามผล 2) กำหนดสถานที่เหมาะสมกับการจัดตั้งภาชนะรองรับขยะ 3) กำหนดประเภทและขนาดภาชนะใส่ขยะ 4) นำถังรองรับขยะไปวางตามแหล่งกำเนิดขยะ เช่น ตลาดสด โรงเรียน สถานที่ราชการ ที่พักอาศัย 5) ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบรูปแบบของกิจกรรม มีการแจกเอกสารและแนะวิธีทำความสะอาดขยะขั้นต้น 6) ติดตามและประเมินผล ทำการบันทึกปริมาณแยกประเภท ส่วน Promsit (2019) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขนาดใหญ่ กลาง เล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” พบว่าการประสานงานที่เข้มแข็งระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคม โดยมีภาครัฐวางแผนและจัดงบประมาณในการจัดกิจกรรมลดปริมาณขยะ มีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน มีพื้นที่ต้นแบบ และมีการสนับสนุนให้เรียนรู้จากพื้นที่ประสบผลสำเร็จ ส่วนภาคประชาสังคมมีการสร้างกฎระเบียบในพื้นที่เพื่อสร้างความสามัคคี มีวินัย ปลุกจิตสำนึกสาธารณะ และสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมลดปริมาณขยะและสร้างแรงจูงใจในการคัดแยกขยะตามหลัก “บวร” เช่น กิจกรรมผ้าป่าขยะ กิจกรรมกองทุนประกันชีวิต กองทุนถุงพลาสติก กองทุนออมธนาคารขยะ เป็นต้น ซึ่งการบริหารขยะไร้เชื้อเพลิงอย่างมีระบบ สร้างรายได้ที่นำไปทำประกันอุบัติเหตุให้สมาชิกในชุมชน ชื่อของขวัญในงานปีใหม่และสงกรานต์ เป็นการสร้างสุขสร้างสามัคคีให้กับชุมชน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 วิเคราะห์การจัดการขยะเชิงเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พบว่าความสำเร็จของต้นแบบชุมชนปลอดขยะบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านป้อม เกิดจากความสามัคคีและศักยภาพของคนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงานการกุศล กลุ่มจิตอาสา ได้เข้ามาช่วยกันประสานงาน เป็นพี่เลี้ยง และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ทำให้

ทุกคนจัดการขยะด้วยความเข้าใจ ด้วยความเข้าถึง และมีความสุข โดยให้วางแนวทางปฏิบัติตามหลัก 4 ฐาน 5 กิจกรรม เพื่อให้ต้นแบบชุมชนปลอดขยะก้าวเดินไปอย่างมั่นคงและยั่งยืนด้วยความร่วมมือของเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมการจัดการขยะ และเครือข่ายที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการขยะตามประสบการณ์ที่มีหรือตามหลัก 3Rs ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Kongjun et al. (2021) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนอย่างครบวงจร” พบว่าการจัดการขยะ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) มุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำให้ชุมชนปลอดขยะ 2) สร้างจิตสำนึกสาธารณะและความรู้สึกเป็นเจ้าของเพื่อให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมได้สำเร็จ 3) เชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อเป็นหนึ่งเดียวที่ทำให้ชุมชนมีบทบาทร่วมในกิจกรรมการจัดการขยะชุมชนครบวงจร 4) ใช้หลักการจัดการขยะครบวงจรที่เน้นการลดปริมาณขยะด้วยหลัก 3Rs รวมทั้งใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ได้ร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติ รับประโยชน์ และมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรเป็นต้นทุนในการทำกิจกรรมจัดการขยะ เช่น ตั้งกลุ่มคัดแยกขยะ ธนาคารขยะ ทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ โดยมีองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนและขยายผลครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างเป็นชุมชนปลอดขยะที่สะอาดน่าอยู่ และ Nilkaewwornwit (2016) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” พบว่ารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ ประกอบด้วย 1) กระบวนการสร้างเครือข่าย 6 ขั้นตอน ได้แก่ รู้ถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย ประสานงานขององค์กรเครือข่าย สร้างพันธมิตรร่วมกัน บริหารจัดการเครือข่าย พัฒนา และรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง 2) องค์ประกอบของเครือข่าย 5 ประการ ได้แก่ กิจกรรมเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงาน วิธีการพัฒนาเครือข่าย กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ คุณลักษณะที่ดีของผู้นำและสมาชิก การปฏิบัติงานและสะท้อนผลของเครือข่าย 3) ขอบข่ายด้านวิชาการ 7 ภารกิจ ได้แก่ พัฒนาหลักสูตร พัฒนากระบวนการเรียนรู้ พัฒนาการวัดและประเมินผล พัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยี พัฒนาระบบการนิเทศติดตาม พัฒนาระบบประกันคุณภาพ และพัฒนาระบบบริหารจัดการศึกษา 4) ผลลัพธ์การทดลองใช้รูปแบบและพัฒนาเครือข่าย ส่วน Phra Daonue Bootsitha (2014) ได้ศึกษาเรื่อง “การสร้างเครือข่ายและการจัดการเครือข่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของชุมชนบ้านพหุธรรมนาสุข อำเภอฟุ่่งเสียม จังหวัดสุโขทัย” พบว่ารูปแบบเครือข่ายของชุมชนบ้านพหุธรรมนาสุขมี 2 รูปแบบ คือ เครือข่ายระดับชุมชนและเครือข่ายระดับบุคคล เป็นการรวมกลุ่มคนทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน เพื่อให้ตระหนักถึงปัญหาและสำนึกความเป็นเครือข่ายที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน สร้างความไว้วางใจกัน และสร้างแนวร่วมภาคีเครือข่าย สำหรับแนวทางการจัดตั้งเครือข่าย 2 ขั้นตอน คือ กำหนดบทบาทหน้าที่ของภาคีเครือข่าย และรักษาความต่อเนื่องของการเป็นเครือข่ายด้วยกิจกรรมสร้างความเสมอภาคและให้ความร่วมมือช่วยเหลือกัน

สรุป

การถอดบทเรียนสัมมนาเชิงลึกชุมชนต้นแบบปลอดขยะทั้ง 9 ชุมชน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การจัดการขยะ อุปสรรคและผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทำให้คุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนดีขึ้น ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน และขับเคลื่อนเป็นเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในหลายรูปแบบ และด้วยการเสริมสร้างให้ชุมชนตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยาเป็นชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน จึงได้ใช้หลักบวรเป็นฐานคิดในการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความร่วมมือ และสามารถทำงานต่อไปได้ โดยการสร้างเครือข่ายเป็น 2 ประเภท คือ เครือข่ายที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมและเครือข่ายที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความสำเร็จของชุมชนต้นแบบปลอดขยะบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านป้อม เกิดจากการปฏิบัติตามหลัก 4 ฐาน 5 กิจกรรม ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงและศักยภาพของชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศล ซึ่งสามารถ

จัดการขยะเชิงเครือข่ายด้วยความเข้าใจ ความเข้าถึง มีความสุข และชุมชนต้นแบบปลอดขยะทั้งสองนี้ จะได้แบ่งปันความรู้ในการจัดการขยะและข้อปฏิบัติต่างๆ ไปยังชุมชนหรือหมู่บ้านอื่นๆ ทั้งในตำบลบ้านป้อมและนอกตำบลบ้านป้อม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ได้รูปแบบการสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะที่มีประสิทธิภาพและนำออกเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สู่ชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ และผู้สนใจในพื้นที่และนอกพื้นที่ตำบลบ้านป้อมได้แบ่งปันความรู้และประสบการณ์ ช่วยเหลือเกื้อกูล และรณรงค์ให้ ลด-ละ-เลิก การสร้างขยะจากบรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายยาก

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ได้พัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะที่บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านป้อม โดยประสานงานกับชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศล และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ให้สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้เป็นเครือข่ายที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมและเครือข่ายที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ชุมชนต้นแบบทั้งสองหมู่บ้านแข็งแกร่งขึ้น ขยะรีไซเคิลสร้างรายได้ ขยะเปียกทำปุ๋ยและเป็นอาหารสัตว์เลี้ยง ส่วนพืชผักปลอดสารพิษเก็บไว้บริโภคหรือจำหน่ายเป็นเศรษฐกิจหมุนเวียนและขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นเพื่อให้สนับสนุนให้อยู่อุตสาหกรรมเป็น “เมืองสะอาด” ในอนาคต

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ได้จัดการขยะเชิงเครือข่าย เป็นต้นแบบชุมชนปลอดขยะบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 โดยดำเนินการตามแนวทาง 4 ฐาน 5 กิจกรรม ทำให้ชุมชนได้ประโยชน์จากการคัดแยกขยะให้เกิดรายได้ เรียนรู้การจัดการขยะหลายประเภท ทำให้หน้าบ้านน่ามอง ชุมชนสะอาด และนำความสุขนี้ไปแบ่งปันให้ชุมชนอื่น ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายในการสนับสนุนส่งเสริมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นเรื่อง

2.1 นวัตกรรมสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะรีไซเคิลตามหลักเศรษฐกิจหมุนเวียน การวิจัยนี้มุ่งศึกษากระบวนการสร้างนวัตกรรมและแนวคิดสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากวัสดุรีไซเคิลที่มีจำนวนมากในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้สามารถขับเคลื่อนไปสู่เศรษฐกิจหมุนเวียนที่มีคุณค่าและมูลค่า

2.2 เครือข่ายต้นแบบชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สังคมเป็นสุข: อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยนี้มุ่งพัฒนากลไกการสร้างเครือข่ายโดยใช้องค์ความรู้ชื่อ “UAH” Model ประกอบด้วยหลักการ คือ ความเข้าใจ (U-understanding) ความเข้าถึง (A-accessibility) และความสุข (H-happiness) เพื่อสร้างเครือข่ายที่มีคุณภาพและเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นชุมชนปลอดขยะ Zero Waste ในอนาคต

2.3 พุทธนวัตกรรมสร้างสรรค์สุขภาวะสู่การเรียนรู้อย่างมีความสุขภายในโรงเรียน: อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยนี้มุ่งเน้นการนำหลักพุทธธรรมมาปรับปรุงให้เกิดความแปลกใหม่ในเรื่องรูปแบบและคำสอนให้ง่ายต่อความเข้าใจของเด็กๆ เพื่อให้เกิดการรับรู้ในโลกยุคใหม่และสังคมไทยสมัยใหม่

References

- Kirdklinhom, S. (2019). *Guidelines for Public Participation in Municipal Solid Waste Management: Nakhon Si Thammarat Municipality*. (Master's Thesis). Graduate School: National Institute of Development Administration. Bangkok.
- Kongjun, S. et al. (2021). Integrated Management Model of Community-Based Waste. *Journal of MBU LNC*, (28)2, 137-153.
- Local Administration Office. (2021). *Phra Nakhon Si Ayutthaya Province*. Retrieved April 15, 2022, from https://ww2.ayutthaya.go.th/personal_board/?cid=35&limit=20
- Master Plan under National Strategy. (2021). *Issue 18 Sustainable Growth*. Retrieved April 15, 2022, from http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2021/01/19_NS_18.pdf
- Ministry of Industry. (2020). *The Development Guidelines of Thai Industries According to the Circular Economy Concept*. Bangkok: Office of Industrial Economics.
- Muenmat, A. (2021). *The Crushed World with Waste, the Huge Problem that It's Hard to Fix*. Retrieved April 15, 2022, from <https://www.salika.co/2022/03/28/world-of-waste-big-problem/>
- Office for the Promotion of Local Government. (2022). *Phra Nakhon Si Ayutthaya Province*. Retrieved April 15, 2022, from <http://www.ayutthayalocal.go.th/frontpage>
- Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. (2022). *Phra Nakhon Si Ayutthaya District*. Retrieved April 11, 2022, from https://ww2.ayutthaya.go.th/amphur_content/cate/11
- Pollution Control Department. (2021). *Information on the Situation of Solid Waste in Thailand*. Retrieved January 25, 2023, from <https://thaimsw.pcd.go.th/report1.php?year=2564#:~:text=>
- Pollution Control Department. Ministry of Natural Resources and Environment. (2016). *National Solid Waste Management Master Plan (2016-2021)*. Bangkok: Active Print Company Limited.
- Wongpakdee, R. et al. (2020). Solid Waste Management of Sawasdee Village at Kalantha Sub-District, Muang District Buriram Province. *Journal of MBU LNC*, 27(1), 59-68.